

Nr 149

Utlåtande i anledning av väckta motioner om översyn av stödformerna inom det lägre undervisningsväsendet.

(2:a avd.)

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Harald Pettersson m. fl.* (I: 128) och den andra inom andra kammaren av herr *Brandt i Sättila m. fl.* (II: 161), har hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en skyndsam översyn av stödformerna inom det lägre undervisningsväsendet, varvid särskilt de vuxna, självförsörjande elevernas situation beaktas i enlighet med vad som i motionerna anförts.

Beträffande motiveringen för det motionsvis framställda yrkandet får utskottet hänvisa till motionen II: 161.

Statsutskottet har i vederbörlig ordning inhämtat yttrande över motionerna från *studiehjälpsnämnden*, som därvid anförte följande.

De av studiehjälpsnämnden och andra studiehjälpsmyndigheter använda tabellerna för beräkning av behovsprövade stipendier omräknas varje år med hänsyn till värdes- och inkomstutvecklingen. För budgetåret 1961/62 kommer sålunda i högsta behovsklassen att finnas beskattningsbara inkomster till statlig skatt upp till 2 530 kronor och för enbarnsfamilj bortfaller stipendium först vid en beskattningsbar inkomst av 9 840 kronor motsvarande en taxerad inkomst på omkring 13 500 kronor. Som jämförelse härmed kan nämnas, att budgetåret 1950/51 motsvarande beskattningsbara inkomster var 120 respektive 4 330 kronor. Det bör också påpekas, att antalet barn under 18 år inverkar på stipendiebeloppet så, att för varje barn uppflyttning till närmast högre behovsklass sker. En relativt hög inkomst resulterar därför för flerbarnsfamiljer i att även höga stipendier kan beviljas. Vidare bör anmärkas, att föräldrarnas skulder också kan medföra uppflyttning av behovsklass. Inom ramen för stipendiernas författningsenliga belopp torde därför tillämpningen av behovstabellen medföra så rättvis fördelning av stipendierna, som är möjlig. Därest de nu utgående stipendierna icke anses överensstämna med föräldrarnas möjligheter att lämna extra bidrag till barnens studier beror detta enligt nämndens mening icke på behovstabellen utan på att stipendierna icke är tillräckligt stora för att lämna effektiv hjälp, men detta är en fråga, som inte berörs i motionerna och är för övrigt av betydande statsfinansiell räckvidd.

I detta sammanhang vill nämnden erinra om, att nämnden i utredning den 6 november 1959 framlagt förslag om ändring av tabellen, som skulle medföra icke oväsentliga förbättringar i stipendierna. Nämnden föreslog, att

stipendium skulle utgå efter fem behovsklasser, vilket medför att nuvarande två behovsklasser sammanslås till en, samt att två behovsklasser, som nu icke blir berättigade till stipendier, skulle inkluderas i stipendieberättigade behovsklasser. Högsta behovsklassen skulle då omfatta beskattningsbara inkomster upp till omkring 3 600 kronor och i enbarnsfamilj stipendium kunna utgå i beskattningsbara inkomster upp till omkring 13 800 kronor (taxerad inkomst omkring 17 500 kronor, allt detta enligt den justerade tabellen för 1961/62). Förslaget har anmälts i åttonde huvudtiteln vid innevarande riksdag men har icke ansetts nu böra bli föremål för ställningstagande från Kungl. Maj:ts sida (sid. 703 i propositionen). Förbättringen skulle medföra inte oväsentliga utgiftsökningar.

För vuxna elever med från föräldrarna skild ekonomi tillämpar nämnden icke tabellen utan eleverna erhåller i regel högsta stipendium, därest de inte har egen förmögenhet av någon betydelse. Detta gäller regelmässigt gifta elever. För myndiga elever, som fortfarande är beroende av föräldrarna, kommer nämnden att från och med budgetåret 1961/62 tillämpa en gynnsammare tabell, och elever över 23 år har som regel behandlats som självständiga utan beroende av föräldrarnas ekonomi. Det är enligt nämndens bestämda mening orimligt, att vid utmätande av stipendierna åt elever i beroende av föräldrarna inte ta någon hänsyn till föräldrarnas ekonomi, då annars så gott som ingen gradering av stipendierna kunde ske, när de allra flesta elever då skulle bedömas som helt medellösa.

Även tabellen för föräldrarnas förmögenhet omarbetas årligen liksom behovstabellerna. Efter varje ny fastighetstaxering sker en betydande justering av tabellen och dessemellan sker varje år en översyn, som för budgetåret 1961/62 medfört, att förmögenhet under 38 000 kronor i enbarnsfamilj ej inverkar på stipendiebeloppet. Även i förmögenhetstabellen tages hänsyn till barnantalet, varför även relativt stora förmögenheter i flerbarnsfamiljer ej behöver inverka på stipendiebelopp. Anmärkas bör också, att reducering av stipendiebelopp, som beräknats på den beskattningsbara inkomsten, sker gradvis, och att därför i enbarnsfamilj först vid en förmögenhet av 70 000 kronor reduceringstalet blir det maximala. Att skilja mellan förmögenhet bestående av taxerade fastighetsvärdet, minskat med inteckningsskulder, och förmögenhet i kapital på bank el. dyl. har visat sig ogörligt, förslag från dåvarande studielånenämnden i den riktningen avvisades av Kungl. Maj:t. Det bör för övrigt påpekas, att då taxeringsvärdet på fastighet icke sällan torde motsvaras av ett icke oväsentligt högre värde, det icke synes obilligt, att vid beräkningen av förmögenhet jämställa fastighet med kapital.

Även tabellen för elevens egna disponibla kapital omräknas med hänsyn till värdeändringen. För budgetåret 1961/62 kommer sålunda elevs kapital upp till 6 000 kronor ej att inverka på stipendiebeloppet. Även här sker reduktionen gradvis, så att exempelvis eget kapital på 10 000 kronor minskar stipendiebeloppet med fyra behovstal och först vid 13 000 kronors eget kapital stipendium kan försvinna. I fall ett bo skiftas efter familjeförsörjarens död och elev ärvt kapital användes för sådant kapital icke tabellen utan kapitalet räknas som boets tillgångar, vilka bedömes efter förmögenhetstabellen. I fråga om det egna disponibla kapitalet har nämnden den mening- en att det bör användas för pågående utbildning och tabellen ger ju också möjlighet att reducera uttag från det egna kapitalet genom den gradering som tabellen anger. För fortsatt utbildning efter den pågående utbildningen

erbjuder för övrigt det statliga studiehjälpsystemet för olika utbildningslinjer numera en god hjälp.

Av vad som nu anförts torde ha framgått, att nämnden beaktar omständigheter, som anses inverka på tabellernas utformning, och att systemet för beräkning av stipendiebelopp är avsevärt mer differentierat än vad som framgår enbart av tabellerna. I de enstaka fallen beaktas vidare noga särskilda omständigheter, som bör påverka ställningstagandet, och vid den individuella prövning, som därvid sker, bestämmes stipendiet inte efter tabellerna utan uppskattas med hänsyn till behovet av studiehjälp. Som exempel kan nämnas, att inkomstabellen inte användes, då den i ansöknings angivna inkomsten bortfallit genom inkomsttagarens frånfalle, långvariga sjukdom eller arbetslöshet. Nämnden kommer också i fortsättningen att anpassa både tabellen och den individuella prövningen efter inträdande nya förhållanden. Med hänsyn härtill och då dessutom det ovannämnda av nämnden framlagda förslaget till ändrade och förbättrade grunder för stipendieberäkningen ännu icke blivit prövat av statsmakterna anser nämnden, att en översyn av stödformerna för närvarande inte är erforderlig. Det torde också böra framhållas, att den pågående studiesociala utredningen säkerligen kommer att beröra bland annat frågan om vilken hänsyn som bör tagas till föräldrarnas ekonomi och förmögenhet vid studiehjälpens utmätande. De riktlinjer, som i anledning därav kan komma att godtagas av statsmakterna, bör sedan kunna beaktas vid stipendiegivningen inom andra elevgrupper än de närmast av studiesociala utredningen berörda.

Slutligen vill studiehjälpsnämnden anmäla, att därest andra studiehjälpsmyndigheter än nämnden skulle i något hänseende tillämpa annan praxis, dessa myndigheter kommer att hållas underrättade om nämndens principer vid stipendiegivningen.

Utskottet. Såsom av studiehjälpsnämndens yttrande framgår omarbetas de tabeller som ligger till grund för beräkning av behovsprövade stipendier varje år med hänsyn till värdes- och inkomstutvecklingen. Systemet för beräkning av stipendiebelopp är enligt vad nämnden uppgivit avsevärt mera differentierat än vad som framgår av tabellerna. För vuxna elever med från föräldrarna skild ekonomi, framför allt gifta elever, tillämpar nämnden icke tabellerna utan eleverna erhåller i regel högsta stipendium, om de icke har egen förmögenhet. Nämnden har framhållit, att i de enstaka fallen beaktas noga särskilda omständigheter, som bör påverka ställningstagandet, och vid den individuella prövning, som därvid sker, bestämmes stipendiet icke efter tabellerna utan uppskattas med hänsyn till behovet av studiehjälp.

Med hänsyn till vad nämnden anført och till att den pågående studiesociala utredningen väntas komma att i sitt arbete även beröra frågan om vilken hänsyn som bör tagas till föräldrarnas ekonomi och förmögenhet vid stipendieberäkningen finner utskottet icke skäl föreligga att såsom i motionerna påyrkats tillstyrka en särskild utredning i ämnet.

Utskottet hemställer förty,
att motionerna I: 128 och II: 161 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 7 november 1961

På statsutskottets vägnar:

ERNST V. STAXÄNG

Närvarande: se under utlåtandet nr 150.